

(ed. Quadrado, 72).

Igualment a València, en la conquesta de la qual, es tracta dels prohoms d'un dels llocs cabdals, fortificat, a prop de Gandia: «parlam ab l'alcayt de Bayrén» que intimat a rendir-se, ho promet si li donen un termini sense cedir estatges «mas que juraria, ab los meylors 20 *veyls* dels sarraïns en aquell castell que él açò-ns atendria; e Nós --- teniem per bo lo sacrament --- ab 20 dels *veyls* dels meylors ---» (§ 309, 340.15).

Fet que val la pena assenyalar. Altrament no cal dir que *vell*, *vella*, apareixen en massa i pertot en la llengua medieval, parlant de coses i de persones. En el raid secret a Bordeus, Pere el Gran es dissimula vestint «un cassot verd de drap de lin, qui ho cobrí, e puis una gramalla fort àvol, *vella*, que vestí, e son cap» però e una cervellera en son cap», Muntaner (fets de 1283, Casac. II, 68.2).

Quan es tracta de prínceps, o persones totes, experimentades per la seva edat, llavors es podia triar entre *vell* i *antic*, amb l'avantatge, aquest, de no prestar-se a ser pres pejorativament, com ho podia ser l'altre: «lo rei Carles havia longament practicat en guerres, e era *vell* e madur en tots sos fets; e lo rei d'Aragó --- era jove e la sanc li bollia --- per què, senyors --- vaja-us lo cor que en vostres consells hajats rics-hòmens --- e totes altres menes de gents, entre-ls altres, *antics*, que hagen vist e oït e longament practicat ---», Muntaner (Casac. II, 23.24, 24.14), passatge on l'ed. Bofarull (§ 72) esborra el matís posant en lloc d'això «deven haver hòmens *vells* e pràctics en llurs afers».

Vella: «Una fembra *vella* quesun die en lo temple feya oració per la vida del Rey --- e lo dit rey que-u sabé féu-se venir denant si la dita *veylla*, e demanà-li per què feya tan oració. —Senyor --- havíem un rey mal, e --- és tu vengut, qui est molt pijor rey --- e ara duptant-me que --- hajam pijor rey --- prec Déu per la tua vida—; e lo dit rey, havent vergonya --- après fon bon rey e just», *Eximpli* 570 del recull Ag. (II, 180). Per a «la *Vella*», perversa i bruixal enemiga de Cerverí de Girona i de la seva Sobrepreu, veg. la introducció a la meua edició dels poemes lírics del trobador.

En l'ús comarcal s'usa avui, en forma substantivada i ehlíptica per designar la femella dels moixons quan es cuida de les cries. Així tot sovint en les narracions de Verdaguer adolescent, quan anava a caçar nius pels arbres de la Plana (*Inéd.* Casac. I, passim); però també escrivia el vallenc Noller: «La primera paraula --- tremolà --- en els llavis com a filla esporuguida del pudor, però --- després sostenien una conversa tirada; i des d'aquell dia, en Jaumet i la Cristeta feren més volades al balcó que una *vella* al niu» (O. C. VII, 196.14).

En el meu estudi sobre la data de la confusió entre les dues antigues consonants palatals cat. *ll* i *yl* (encara distingides com *l* i *y* respectivament en bal. i part del cat. or.), *EntreDL* I, 29ss., vaig recollir molts testimonis del cat. ant. i dial. *vey(l)* que il·lustren la data i límits de la confusió en la resta del territori (cf. el mapa cronològic darrere la p. 108): 'z *veyl* ('el vell')

i *Esquoza za Veyla*, en el capbreu de Besora de Solsonès, c. 1200; *la volta vey*, Drassanes de Bna. 1422, «carrer dels Banyes *Veys*» a. 1393 (parlar del quarter de la Mar, quasi la Barceloneta), notes 15, 20 i 22 del treball; i amb pronúncies modernes que marquen els límits entre *béi* i *bél* en el domini cat. or.: *bél*, Odèn, Navès i Vall d'Ora, Ladurs, Clariana, Pedra-Coma, però *béi* a Saldes i tots dos a Guixers; cap al Ter *béi* a Porqueres, Vilavenut i fins Banyoles, d'altra banda Madremanya, Verges i Ullastret, mentre que a la ciutat de Girona, enclavada de ple en l'àrea de *i*, avui s'hi ha renunciat i fins a la part forana del terme diuen p. ex. *Les Ferreteries béls* (l. c., pp. 37-41).

La pronúncia moderna del timbre de la *é* en aquest mot, segons les normes generals de la llei de Fabra, hauria de ser amb *é* tancada en tots cinc dominis dialectals. I així és, en efecte, en els altres quatre, i també a la major part del cat. occid. Però hi ha una considerable àrea del Nordoest on s'hi ha mantingut la *é* oberta del llatí vulgar. En aquesta zona, doncs, es distingeixen fònicament *bél* (ll. *vetus*) i *béi* 'formós': «la casa és *béla*», però «mos cal arribar fins a la *béla* casa si volem beure» ('la casa mateixa'); incloent-hi, doncs, *béi* en l'ús emfàtic, gramaticalitzat, per 'mateix'.

En termes generals es tracta d'una ampla zona de l'O., que cobreix les conques de les Nogueres, i una part considerable del baix Segre des de la confluència amb la Pallaresa, fins a Fraga (BDC IV, 29), i fins sobreixint del Segre en algun petit cap de pont. Moll i Schädcl en publicaren dades a AORBB VII, 88; jo en tinc moltes més de recollides d'òida. Els fets locals, però, són complexos: si hi ha isoglossa, no és neta i rectilínia, sinó amb reclaus i illots, i abunden els llocs on el mot apareix amb totes dues pronúncies, amb diferències que en part depenen del gènere m. o f., també de si l'ús és en apellatiu o en NL, en algun punt podrà dependre de les generacions i també de l'ús en certes frases consagrades. Serà forçós una enumeració més casuística que no voldria.

Alguns punts són nets. La pronúncia *béi*, *béla*, inclou encara integralment els dos costats del Segre des de Cerdanya fins a l'aiguabarreig amb la Pallaresa (per ex. *los Corral*s *béls* a Guils del Cantó, arran del límit parlarès. Cal *Tendre béi* a Gavarra, tocant ja a la Conca de Tremp-Isona, *la Font béla* Castellnou de Basella).

Però en el Pallars Sobirà hi ha *é* quasi pertot: Llavorsí i Isavarre (Schädcl), Riab, Sort, Esterri i València d'Àneu (Moll), jo ho he sentit a molts llocs de Gerri en amunt, remuntant fins dalt de tot, a les *Plétez béles* de Sorpe (1959). Només a Cardós i Vall Ferrera, o sigui l'angle NE. de la Conca pallaresa, hi ha excepció parcial: a Tor, punta NE., *bél*, però *béi* ja a Àreu de V. Ferrera («ell ja és *béi*», «El cap de casa? —Diem *lo béi*») i la seva muller és la *béla*. Però a Farrera l'*Orri béi*, i la Lluna plena rep el nom la *Lluna Vella* a tots els pobles de Cardós: pronunciat amb una *é* oberta a Tavascan, no ben neta (i menys a Estaon), 1932-4. També a la Conca de Tremp i Flamicell domina la *é*: Poble de Segur i Senterada (Moll); en efecte així ho